

Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας

Α', Β', Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	Πολυξένη Μπίλλα , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αθανάσιος Ευσταθίου , Λέκτορας του Ιονίου Πανεπιστημίου Παύλος Νιαβής , Σχολικός Σύμβουλος Αντώνιος Βράκας , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Μαρία Κλειδωνάρη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Σωτήριος Γκλαβάς , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Ιωάννης Σταμουλάκης , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Πέτρος Ζουμπουλάκης , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Στην αξιολόγηση του πρώτου μέρους (1/3) έλαβαν μέρος
ο **Αλέξανδρος Κεσίσογλου**, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
και η **Πασχαλιά Γιαννακάκη**, Σχολική Σύμβουλος

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παλής
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Πολυξένη Μπίλλα

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας

Α', Β', Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος	9
Συντομογραφίες	10
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	13
1. Ως προς το περιεχόμενό τους 13. 2. Ως προς το ποιόν τους 13.	
3. Ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις 14. 4. Ως προς τους όρους τους 14.	
Οι ερωτηματικές προτάσεις	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	18
A. Το υποκείμενο του ρήματος	18
B. Το κατηγορήμα	19
1. Τα συνδεδεμένα ρήματα 20. 2. Το κατηγορούμενο 21.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	23
A. Συμφωνία των κύριων όρων στην απλή πρόταση	23
1. Συμφωνία του ρήματος με το υποκείμενο 23. 2. Συμφωνία του κατηγορουμένου με το υποκείμενο 23. 3. Η γενική κατηγορηματική 23.	
B. Συμφωνία των κύριων όρων στη σύνθετη πρόταση	24
1. Συμφωνία του ρήματος με τα υποκείμενα 24. 2. Συμφωνία του κατηγορουμένου με τα υποκείμενα 25.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	26
A. Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί	26
1. Η παράθεση 26. 2. Η επεξήγηση 27. 3. Ο επιθετικός προσδιορισμός 28.	
4. Ο κατηγορηματικός προσδιορισμός 29.	
B. Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί	30
1. Η γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός 30. 2. Η δοτική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός 33. 3. Η αιτιατική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός 34.	
Γ. Οι πλάγιες πτώσεις ως προσδιορισμοί επιρρημάτων, επιφωνημάτων και μορίων	34
1. Η γενική 34. 2. Η δοτική 35. 3. Η αιτιατική 36.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε. Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ. ΤΟ ΑΡΘΡΟ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ. ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ	41

1. Οι προσωπικές αντωνυμίες 41. 2. Η οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία *αὐτός* 41.
3. Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες 42. 4. Η αλληλοπαθής αντωνυμία 42. 5. Οι κτητικές αντωνυμίες 43.
6. Οι δεικτικές αντωνυμίες 43. 7. Οι ερωτηματικές αντωνυμίες 44. 8. Οι αόριστες αντωνυμίες 45.
9. Οι αναφορικές αντωνυμίες 45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η. Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ 47

I. Η διάθεση του ρήματος 47

A. Τα ενεργητικά ρήματα 47

B. Τα μέσα ρήματα 48

Γ. Τα παθητικά ρήματα 51

Δ. Τα ουδέτερα ρήματα 52

II. Η σύνταξη του ρήματος 52

A. Το αντικείμενο 52

Το αντικείμενο των μεταβατικών ρημάτων 53

1. Μονόπρωτα ρήματα 54. 2. Δίπρωτα ρήματα 59.

B. Η δοτική προσωπική 62

III. Μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική 63

IV. Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις 66

1. Το υποκείμενο των απρόσωπων ρημάτων και εκφράσεων 67. 2. Η δοτική προσωπική κοντά σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις 68.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ. ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ 69

A. Οι χρόνοι στην οριστική 69

B. Οι ιδιαίτερες σημασίες των χρόνων στην οριστική 71

Γ. Οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις, στο απαρέμφατο και στη μετοχή 75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 77

1. Η οριστική 78. 2. Η υποτακτική 79. 3. Η ευκτική 79. 4. Η προστακτική 80.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ 82

I. Το απαρέμφατο 82

A. Το έναρθρο απαρέμφατο 84

B. Το άναρθρο απαρέμφατο 84

II. Η μετοχή 88

A. Τα είδη της μετοχής 89

α. Η επιθετική μετοχή 89

β. Η κατηγορηματική μετοχή 91

γ. Η επιρρηματική μετοχή 93

1. Η χρονική μετοχή 93. 2. Η αιτιολογική μετοχή 94. 3. Η τελική μετοχή 94.

4. Η υποθετική μετοχή 94. 5. Η εναντιωματική μετοχή 95. 6. Η παραχωρητική μετοχή 95.

7. Η τροπική μετοχή 95.

B. Το υποκείμενο της μετοχής 96

Γ. Συνημμένα και απόλυτη μετοχή 96

Δ. Η σύνδεση των μετοχών	97
Ε. Η ανάλυση των μετοχών σε δευτερεύουσες προτάσεις	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ. ΤΑ ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΣΕ -τος, -τέος	99
Α. Τα ρηματικά επίθετα σε -τος	99
Β. Τα ρηματικά επίθετα σε -τέος	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ. ΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	102
Α. Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί	102
Β. Οι πλάγιες πτώσεις ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί	105
1. Η γενική 105. 2. Η δοτική 106. 3. Η αιτιατική 108	
Γ. Οι εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί	110
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ. ΤΑ ΜΟΡΙΑ	123
Τα αρνητικά ή αποφατικά μόρια	128

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΤΡΟΠΟΙ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	134
Α. Σύνδεση με συμπλεκτικούς συνδέσμους	134
Β. Σύνδεση με διαζευκτικούς συνδέσμους	136
Γ. Σύνδεση με αντιθετικούς συνδέσμους	137
Δ. Σύνδεση με αιτιολογικούς συνδέσμους	139
Ε. Σύνδεση με συμπερασματικούς συνδέσμους	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	145
Οι δευτερεύουσες προτάσεις	145
Α. Οι ονοματικές προτάσεις	146
1. Οι ειδικές προτάσεις 146. 2. Οι ενδοιαστικές προτάσεις 148.	
3. Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις 149.	
Β. Οι επιρρηματικές προτάσεις	153
1. Οι αιτιολογικές προτάσεις 153. 2. Οι τελικές προτάσεις 154.	
3. Οι συμπερασματικές προτάσεις 155. 4. Οι υποθετικές προτάσεις -	
Οι υποθετικοί λόγοι 157. 5. Οι εναντιωματικές προτάσεις 161.	
6. Οι παραχωρητικές προτάσεις 161. 7. Οι χρονικές προτάσεις 162.	
Γ. Οι αναφορικές προτάσεις	165
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. Ο ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ Ο ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	172

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ	179
------------------------	-----

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΟΙ ΠΤΩΣΕΙΣ	187
------------------	-----

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ	190
Πίνακας Α. Το υποκείμενο	190
Πίνακας Β. Η δοτική προσωπική	191
Πίνακας Γ. Το ποιητικό αίτιο	191
Πίνακας Δ. Επιρρηματικές σχέσεις	192
Πίνακας Ε. Οι ονοματικοί προσδιορισμοί	194
Πίνακας ΣΤ. Η σύνδεση των προτάσεων	195
Ευρετήριο	197
Βιβλιογραφία	201

Ανακεφαλαιωτικοί πίνακες στο πλαίσιο των επιμέρους κεφαλαίων

Πίνακας 1. Τα είδη των προτάσεων	17
Πίνακας 2. Οι κύριοι όροι της πρότασης	22
Πίνακας 3. Η σύγκριση	38
Πίνακας 4. Οι διαθέσεις του ρήματος	66
Πίνακας 5. Οι χρόνοι του ρήματος στην οριστική	71
Πίνακας 6. Οι ιδιαίτερες σημασίες των χρόνων στην οριστική	76
Πίνακας 7. Οι εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις	81
Πίνακας 8. Το απαρέμφατο	87
Πίνακας 9. Η μετοχή	98
Πίνακας 10. Τα μόρια	129
Πίνακας 11. Η παρατακτική σύνδεση	141
Πίνακας 12. Εισαγωγικές λέξεις των πλάγιων ερωτήσεων μερικής άγνοιας	150
Πίνακας 13. Οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις	152
Πίνακας 14. Τα είδη των υποθετικών λόγων	160
Πίνακας 15. Οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις	170
Πίνακας 16. Λέξεις που εισάγουν περισσότερα από ένα είδη δευτερευουσών προτάσεων	171
Πίνακας 17. Μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο	175
Πίνακας 18. Τα σχήματα λόγου	184

Η **γλώσσα**, ως βασικός φορέας των διανοημάτων και εν γένει του πολιτισμού ενός λαού, αποτελεί **σύστημα** στοιχείων που βρίσκονται σε στενή σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Η ανάλυση της γλώσσας στα συστατικά της στοιχεία, καθώς και η περιγραφή της λειτουργίας και των σχέσεων που συνδέουν αυτά τα στοιχεία αποτελούν το αντικείμενο της «**Γραμματικής**» με την ευρεία έννοια του όρου, με την έννοια δηλαδή της γραμματικής επιστήμης.

Το **Συντακτικό** είναι το μέρος της «Γραμματικής» που εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους συνδέονται τα γλωσσικά στοιχεία, τους κανόνες δηλαδή με τους οποίους *συντάσσονται* οι λέξεις (ή, αλλιώς, τοποθετούνται η μία δίπλα στην άλλη), προκειμένου να σχηματίσουν προτάσεις, να μεταδώσουν δηλαδή ένα γλωσσικό μήνυμα. Οι κανόνες αυτοί διαμορφώνονται και εξελίσσονται σε σχέση τόσο με το εκάστοτε ιστορικό πλαίσιο όσο και με τη γλωσσοπλαστική δύναμη των φορέων της γλώσσας, που επεμβαίνουν στην εξέλιξη της ανάλογα με την προσωπικότητά τους και τις ανάγκες του μεταβλητού επικοινωνιακού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο εκφράζονται.

Το παρόν **Συντακτικό** δεν υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες ή σε φιλοσοφικά και ερμηνευτικά ζητήματα που σχετίζονται με τη γλώσσα, αλλά ως **βιβλίο αναφοράς** για το μάθημα της «Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας» αποσκοπεί στο να υποστηρίξει θεωρητικά τη διδασκαλία της, προκειμένου οι μαθητές να έλθουν σε επαφή με τα συντακτικά φαινόμενα της αρχαίας ελληνικής –και συγκεκριμένα της αττικής διαλέκτου– και να αποκτήσουν την ικανότητα να κατανοούν απλά κείμενα.

Η ορολογία που χρησιμοποιείται είναι η κοινά αποδεκτή και καθιερωμένη στα σχολικά εγχειρίδια του Συντακτικού, ενώ τα διάφορα συντακτικά φαινόμενα παρουσιάζονται στο πλαίσιο φράσεων ή προτάσεων οι οποίες προέρχονται από έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Τα παραδείγματα είναι σύντομα και εύληπτα, γι' αυτό και δε δίνεται η μετάφρασή τους, παρά μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες το νόημά τους είναι ίσως δύσκολο να κατανοηθεί με ακρίβεια· όπου πάλι περιλαμβάνονται άγνωστες ίσως για τον μαθητή λέξεις ή φράσεις σημειώνεται η μετάφραση μόνο αυτών. Σε κάθε περίπτωση η μετάφραση δίνεται στο τέλος του παραδείγματος με μικρότερα τυπογραφικά στοιχεία μέσα σε παρένθεση. Με μικρότερα επίσης τυπογραφικά στοιχεία, αλλά μέσα σε αγκύλες, παρατίθενται διευκρινιστικά σχόλια σχετικά με τα παραδείγματα.

Τέλος, κατά την ανάλυση των συντακτικών φαινομένων της αρχαίας ελληνικής γλώσσας επιδιώκεται –μέσω παραδειγμάτων κυρίως– ο συσχετισμός τους με αντίστοιχα φαινόμενα της νέας ελληνικής, στον βαθμό που το επιτρέπουν οι μεταξύ τους αναλογίες. Η προσέγγιση αυτή αφενός συμβάλλει στην ουσιαστικότερη κατανόηση της δομής του αρχαίου ελληνικού λόγου και αφετέρου αναδεικνύει τα συντακτικά αυτά φαινόμενα σε δομικά στοιχεία της ενιαίας ελληνικής γλώσσας.

Συντομογραφίες

A / αντικ.: αντικείμενο	κτλ.: και τα λοιπά
Α.Ε.: Αρχαία Ελληνική (Γλώσσα)	κ.τ.ό.: και τα όμοια
αιτ.: αιτιατική	μτφρ.: μετάφραση
αόρ.: αόριστος	μτχ.: μετοχή
Απ.: απόδοση	Ν.Ε.: Νέα Ελληνική (Γλώσσα)
απρμφ.: απαρέμφατο	οριστ.: οριστική
βλ.: βλέπε	παρατ.: παρατατικός
γεν.: γενική	πβ.: παράβαλε
δηλ.: δηλαδή	πληθ.: πληθυντικός
δοτ.: δοτική	πρόσ.: πρόσωπο
εμπρόθ.: εμπρόθετος	προσδ.: προσδιορισμός
επιθ.: επιθετικός	π.χ.: παραδείγματος χάρη
επιρρ.: επιρρηματικός	ρ.: ρήμα
Κ / κατηγ.: κατηγορούμενο	σελ.: σελίδα
κ.ά.: και άλλα	Υ / υποκ.: υποκείμενο
κατηγορ.: κατηγορηματικός	Υπ.: υπόθεση
κ.εξ.: και εξής	υποθ.: υποθετικός
κεφ.: κεφάλαιο	υποσημ.: υποσημείωση

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ

*Οὐκοῦν ἐξ ὀνομάτων μὲν μόνων συνεχῶς λεγομένων οὐκ ἔστι ποτὲ λόγος
οὐδ' αὖ ῥημάτων χωρὶς ὀνομάτων λεχθέντων.*

Πλάτων, Σοφιστής, 262α, 9

§ 1 Βασική μονάδα του λόγου, το πιο σύντομο δηλαδή τμήμα του που περιέχει ένα νόημα, είναι η **πρόταση**:
Λόγος ψυχῆς εἶδωλόν ἐστιν.

Η πρόταση λειτουργεί στο πλαίσιο ευρύτερων τμημάτων του λόγου. Τέτοια είναι:

- α)** Η **περίοδος**· αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα αυτοτελές και ολοκληρωμένο νόημα. Τελειώνει σε τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό, αποσιωπητικά ή βρίσκεται ανάμεσα σε αυτά τα σημεία σίξης.
- β)** Η **ημιπερίοδος** ή **κώλων περιόδου**· αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα αυτοτελές αλλά όχι ολοκληρωμένο νόημα. Τελειώνει σε άνω τελεία ή βρίσκεται μεταξύ δύο άνω τελειών ή μεταξύ τελείας και άνω τελείας. Δύο ή περισσότερες ημιπερίοδοι συμπληρώνουν η μία το νόημα της άλλης και αποτελούν μία περίοδο. Για παράδειγμα, το παρακάτω χωρίο είναι μία περίοδος που αποτελείται από δύο ημιπερίόδους· η πρώτη περιλαμβάνει μία πρόταση, ενώ η δεύτερη δύο:

Καὶ ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· ἐν δὲ ταύταις ὑποψίαί μὲν ἦσαν, φανερὰ δὲ οὐδεμία ἐφαίνετο ἐπιβουλή.

§ 2 Οι προτάσεις, όπως και στη Ν.Ε., **διακρίνονται**:

1. Ως προς το περιεχόμενό τους σε προτάσεις:

- α)** **Κρίσης**· εκφράζουν μια κρίση, μια σκέψη ή δίνουν μια πληροφορία· δέχονται άρνηση **οὐ**:
*Παλαιότατοι οὗτοι οἱ νόμοι εἰσίν.
Οὐκ ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον.
Ν.Ε.: • Το τρένο μόλις αναχώρησε. • Δεν κράτησε τον λόγο του.*
- β)** **Επιθυμίας**· εκφράζουν μια ευχή ή μια επιθυμία (προτροπή, προσταγή, παράκληση κ.τ.ό.)· δέχονται άρνηση **μή**:
*Εἶθε γενοίμην σοφός.
Μὴ θορυβεῖτε.
Ν.Ε.: • Μακάρι να βγεις νικητής. • Μην τον πιστεύεις.*
- γ)** **Επιφωνηματικές**· εκφράζουν έντονο συναίσθημα, όπως έκπληξη, θαυμασμό κ.ά.:
*Οἶα κεφαλή ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει!
Οἶα ποιεῖς, ὦ ἑταῖρε! (Μα τι κάνεις, φίλε μου!)
Ν.Ε.: Πόσο ωραία περάσαμε στην εκδρομή!*
- δ)** **Ερωτηματικές**· με αυτές διατυπώνεται μια ερώτηση (βλ. § 4).

2. Ως προς το ποιόν τους σε προτάσεις:

- α)** **Αρνητικές** ή **αποφατικές**· περιέχουν άρνηση:
*Οὐ παραιτοῦμαι.
Μὴ εἰς τὴν αὔριον ἀναβάλλου.
Ν.Ε.: • Δε θα έρθει μαζί μας. • Μην είσαι ευκολόπιστος.*
- β)** **Καταφατικές**· δεν περιέχουν άρνηση:
*Τὴν τοιαύτην δύναμιν ἀνδρείαν ἐγὼ καλῶ.
Τίς ἀγορεύειν βούλεται;
Ν.Ε.: • Να ξεκινήσουμε πρωί. • Πότε φτάσατε;*

3. Ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις σε προτάσεις:

α) Κύριες ή ανεξάρτητες: εκφράζουν ένα αυτοτελές νόημα και μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο:

Ἡ χιῶν ἐκάλυψεν πᾶν τὸ πεδίον.

Πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς;

N.E.: • Κάνει κρύο σήμερα. • Ποιος σου το εἶπε αυτό;

β) Δευτερεύουσες ή εξαρτημένες: δεν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο, αλλά προσδιορίζουν μια άλλη πρόταση από την οποία και εξαρτώνται. Η πρόταση που προσδιορίζουν μπορεί να είναι κύρια ή άλλη δευτερεύουσα:

Ἐπεὶ ἦλθον οἱ κήρυκες, ἐζήτουν τοὺς ἄρχοντας. [Η δευτερεύουσα πρόταση «ἐπεὶ ... κήρυκες» εξαρτάται από την κύρια «ἐζήτουν τοὺς ἄρχοντας».]

N.E.: Δεν πήγε στην εκδρομή, γιατί είχε πυρετό.

Λέγει ὅτι μανθάνει ἃ οὐκ ἐπίσταται. [Η δευτερεύουσα πρόταση «ἃ οὐκ ἐπίσταται» εξαρτάται από τη δευτερεύουσα «ὅτι μανθάνει».]

N.E.: Λέει ότι δεν αποδέχεται ὅσα του καταλογίζουν.

4. Ως προς τους ὅρους τους σε προτάσεις:

α) Απλές: αποτελούνται μόνο από τους κύριους ὅρους, δηλαδή το υποκείμενο και το κατηγορήμα (βλ. § 9):

Τὸ φρούριον ἐφυλάττετο.

Ἡ πόλις ἀτειχιστός ἐστιν.

Ἡμεῖς ἐμαχόμεθα Λακεδαιμονίοις.

N.E.: • Το ξύλο ἔσπασε. • Ο καφές είναι πικρός. • Η Ελένη λύνει την άσκηση.

β) Σύνθετες: ἔχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, κατηγορούμενα ή αντικείμενα που είναι ομοιόπρωτα και συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά ή χωρίζονται με κόμμα:

Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης ἐκλήθησαν Διόσκουροι.

Ἵομαλή τε καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός ἐστι.

Νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας.

N.E.: • Η Μαρία και ο Ηλίας είναι αδέρφια. • Ο Σαίξπηρ ήταν ποιητής και δραματουργός. • Ο Νίκος παίζει κιθάρα και πιάνο.

γ) Ελλειπτικές: παραλείπονται από αυτές ένας ή περισσότεροι ὅροι, επειδή εύκολα εννοούνται από τα συμφραζόμενα ή από την κοινή γλωσσική πείρα. Ελλειπτική μπορεί να είναι κάθε πρόταση ως προς:

- Το υποκείμενο (βλ. § 11):

Ἄγαθός εἰ. [σύ]

N.E.: Ἐχετε δίκιο. [εσείς]

- Το ρήμα: μπορεί να παραλείπεται οποιοδήποτε ρήμα, συνηθέστερα όμως παραλείπεται ο τύπος *ἔστι* του ρήματος *εἶμι* στις επιφωνηματικές προτάσεις, στις παροιμίες, στα γνωμικά και στις απρόσωπες εκφράσεις (βλ. § 84α):

Οὔτος μὲν γὰρ ὕδωρ [πίνει], ἐγὼ δ' οἶνον πίνω.

Μηδὲν ἄγαν. [ποιεῖ] (Να αποφεύγεις την υπερβολή.)

Ὡς καλός μοι ὁ πάππος! [ἔστι]

Ὁ γέρων δις παῖς. [ἔστι]

Ἀνάγκη [ἔστι] μετὰ παρρησίας διαλεχθῆναι.

N.E.: • Ζέστη σήμερα. [κάνει] • Φοβερό! [είναι] • Ανώφελο [είναι] να επιμένεις.

- **Το κατηγορούμενο:**

Μέτρον αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν. [μέτρον]

N.E.: *Εσύ είσαι θρασύς· εγώ δεν είμαι. [θρασύς]*

- **Περισσότερους του ενός ὀρους:**

Ὁ μὲν οὖν φαῦλος φίλαυτός ἐστίν· ἀλλ' οὐχ ὁ σπουδαῖος. [φίλαυτός ἐστί]

N.E.: — *Μαρία, θα έρθεις μαζί μας; — Όχι. [δε θα έρθω μαζί σας]*

δ) Επαυξημένες: περιλαμβάνουν εκτός από τους κύριους ὀρους και δευτερεύοντες. Οι δευτερεύοντες αυτοί ὀροι είναι λέξεις που συμπληρώνουν την έννοια των κύριων ὀρων, προκειμένου το περιεχόμενο της πρότασης να γίνει πιο σαφές, και ονομάζονται **προσδιορισμοί**:

απλή πρόταση: *Δαρεῖος ἀπεχώρει.*

επαυξημένη πρόταση: *Δαρεῖος ὁ βασιλεὺς ἀπεχώρει.*

§ 3 Οι **προσδιορισμοί** διακρίνονται σε:

α) Ονοματικούς: είναι ονόματα (ουσιαστικά, επίθετα) ή άλλα μέρη του λόγου που έχουν θέση ονόματος και προσδιορίζουν ονόματα. Διακρίνονται σε ομοιόπτωτους (βλ. § 22) και σε ετερόπτωτους (βλ. § 30):

οἱ παλαιοὶ νόμοι – τὰς μεγάλας πόλεις – ἄξιος τιμῆς

N.E.: *το μικρό παιδί – ανάξιος λόγου*

β) Επιρρηματικούς: είναι επιρρήματα ή άλλα μέρη του λόγου, εκφράσεις ή και ολόκληρες προτάσεις με επιρρηματική σημασία και προσδιορίζουν κυρίως ρήματα (βλ. § 144):

Εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην.

Δαρεῖος παρὰ τὰ ὄρη τῶν Ἀρμενίων ἤλαυνεν ἐπὶ Μηδίας.

N.E.: • *Κοίταζε απορημένα.* • *Περπατούσε με δυσκολία.* • *Πάω να παίξω.*

ΟΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 4 Οι **ερωτηματικές** είναι **προτάσεις κρίσης** (άρνηση **οὐ**) ή **προτάσεις επιθυμίας** (άρνηση **μή**) σε μορφή ερώτησης. Ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις διακρίνονται σε κύριες (ευθείες ερωτήσεις, βλ. § 5) και σε δευτερεύουσες (πλάγιες ερωτήσεις, βλ. § 177).

§ 5 **Ευθείες ερωτηματικές προτάσεις** ή αλλιώς **ευθείες ερωτήσεις** λέγονται οι κύριες προτάσεις με τις οποίες μια ερώτηση διατυπώνεται άμεσα από αυτόν που την υποβάλλει. Οι ερωτήσεις με τις οποίες ο ερωτών ζητεί πράγματι να μάθει κάτι ονομάζονται **πραγματικές**. Αντίθετα, οι ερωτήσεις των οποίων το περιεχόμενο δε δηλώνει πραγματική άγνοια, αλλά διατυπώνονται για να δοθεί ζωηρότητα και έμφαση στον λόγο, ονομάζονται **ρητορικές**¹:

Τίς ἀνδρῶν ἦν ὁ τολμήσας τάδε; [πραγματική]

Τίνοι γὰρ ἂν πόλις ἀρέσκοι ἄνευ νόμων; [ρητορική]

N.E.: • *Τι θέλετε; [πραγματική]* • *Ποιος δεν επιθυμεί την ειρήνη; [ρητορική]*

1. Όταν οι **ρητορικές** ερωτήσεις είναι **αποφατικές**, δηλώνουν έντονη προτροπή, παράκληση, προσαγή, βεβαίωση, ενώ, όταν είναι **καταφατικές**, δηλώνουν έντονη άρνηση, αποδοκιμασία, απαγόρευση ή υπόθεση:

Οὐκ ἔχθρος Φίλιππος; Οὐ βάρβαρος; [έντονη βεβαίωση]

Τίνα γὰρ χρόνον τοῦ παρόντος βελτίω ζητεῖτε; [έντονη άρνηση]

§ 6 Οι ευθείες ερωτήσεις, ανάλογα με τον βαθμό άγνοιας που δηλώνουν, διακρίνονται, όπως και στη Ν.Ε., σε προτάσεις:

α) Ολικής άγνοιας:

- Εκφράζουν ερώτηση που αφορά το περιεχόμενο ολόκληρης της πρότασης.
- Δέχονται ως απάντηση είτε ένα απλό *ναι* ή *οὐ* είτε κάποια άλλη λέξη με βεβαιωτική ή αποφατική σημασία, όπως *πολύ* (*γε*), *πάνυ γε* (βεβαίως), *πάνυ μὲν οὖν / κομιδῇ μὲν οὖν* (βεβαιότατα), *οὐδαμῶς*, *οὐ δῆτα* (όχι βέβαια) κ.ά.:
— *Οὐκοῦν ψυχῇ οὐ δέχεται θάνατον; — Οὐ.*
— *Φαίνεται οὕτως ἢ οὐ;* — *Πάνυ μὲν οὖν.*

β) Μερικής άγνοιας:

- Εκφράζουν ερώτηση που αφορά ένα μέρος του περιεχομένου της πρότασης.
- Δέχονται ως απάντηση λέξη ή φράση αντίστοιχη της ερώτησης:
— *Τί φῆς; Ἄστῳ ἢ ξένῳ; — Ξένῳ.*
— *Τί ἡγῆ εἶναι τὸν σοφιστῆν; — Ἐγὼ μὲν τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σοφῶν ἐπιστήμονα.*

§ 7 Εισαγωγή των ερωτηματικών προτάσεων

1. Οι ευθείες ερωτήσεις **ολικής άγνοιας:**

α) Όταν είναι **μονομελείς**, αποτελούνται δηλαδή από ένα μέλος-ερώτηση, δηλώνονται μόνο με τον τόνο της φωνής ή εισάγονται με ερωτηματικά μόρια, όπως *ἄρα* (άραγε), *ἄρ' οὐ*, *ἄρά γε*, *ἄρ' οὖν*, *οὐκ οὖν* (λοιπὸν δεν), *οὐκοῦν* (λοιπὸν), *ἢ* (αλήθεια), *μὴ* (μήπως), *μὴ οὖν / μῶν* (μήπως λοιπὸν) κ.ά.:

Ὁ ὀρθῶς κολάζων δικαίως κολάζει;

Ἄρα Λακεδαιμονίους λέγεις;

Οὐκοῦν τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται, λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος;

N.E.: • *Διάβασες;* • *Μήπως κουράστηκες;*

β) Όταν είναι **διμελείς**, αποτελούνται δηλαδή από δύο μέλη-ερωτήσεις, εισάγονται με τα *πότερον* - *ἢ*, *πότερα* - *ἢ* (ποιο από τα δύο;). Οι ερωτηματικές αντωνυμίες *πότερον* / *πότερα* μπορεί να παραλείπονται. Κατά τη μετάφραση συνήθως δεν τις μεταφράζουμε:

Πότερον οὖν ἐπὶ σοὶ δοκεῖ οὕτως ἢ οὐ;

Ὡ Σώκρατες, ἐγρήγορας ἢ καθεύδεις; (Σωκράτη, είσαι ζύπνιος ή κοιμάσαι;)

N.E.: *Θα έρθεις ή να φύγω;*

2. Οι ευθείες ερωτήσεις **μερικής άγνοιας** είναι **πάντοτε μονομελείς** και εισάγονται με:

α) **Ερωτηματικές αντωνυμίες**, όπως *τίς*, *πόσος*, *ποιός*, *ποδαπός*, *πηλίκος*, *πότερος*, *πόστος*, *ποσταῖος*:

Πόσοι οὖν εἰσιν οἱ δύο δις πόδες;

Τί ἐσσι πρότασις;

N.E.: *Ποιος μιλάει;*

β) **Ερωτηματικά επιρρήματα**, όπως *ποῦ*, *πῶς*, *πότε*, *πηνίκα*, *πόθεν*, *πόσον*, *πῆ*, *ποῖ*:

Πῶς δῆ, ὦ Σώκρατες, τοῦτο λέγεις;

Πόθεν οὖν ταῦτα μάθοιμεν ἄν;

N.E.: *Πότε θα τα πούμε;*